

۳ خانه تاریخی معروف کاشان

آیا تاکنون به کاشان سفر کرده‌اید؟ چقدر در مورد این شهر اطلاعات دارید؟ آیا معماری و بناهای فوق‌العاده و بی‌همتای کاشان را می‌شناسید؟ در این نوشتار ۳ خانه تاریخی مشهور کاشان را به شما معرفی می‌کنیم.

کاشان، مقصد محبوب گردشگری

کاشان یکی از مهم‌ترین مقاصد گردشگری در ایران، برای گردشگران ایرانی و خارجی به حساب می‌آید. جهت فهم اهمیت این شهر ابتدا لازم از یک معرفی اجمالی از شهر کاشان و همچنین تاریخ این شهر و نحوه شکل‌گیری آن انجام شود. پس در ادامه به معرفی این شهر زیبا خواهیم پرداخت. ناحیه کاشان، در مرکز ایران و بخشی از استان اصفهان واقع شده و از پنج شهرستان آران و بیدگل، نطنز، نائین و اردستان تشکیل شده است. شهرستان کاشان با حدود ۳۶۰ هزار نفر جمعیت، از طرف شمال به شهرستان قم، از جنوب به اصفهان، از مشرق و شمال شرقی به دشت کویر و از طرف جنوب شرقی به اردستان و نیز از سمت مغرب به شهرستان‌های محلات و گلپایگان متصل است.

کاشان، بقایای تمدن باستانی سیلک

از نقطه نظر تاریخی، شهر کاشان از بقایای تمدن باستانی سیلک است. از همین رو دارای تاریخی بسیار غنی می‌باشد. هسته کنونی شهر کاشان، در دوران خلفای عباسی تشکیل شده و در محل کنونی استقرار یافته است. همچنین سلجوقیان اولین دژ را در جنوب شهر با حصارگری برگرد آن می‌سازند که به قلعه جلالی معروف است. احداث این دژ، حاکی از نقش نظامی و پراهمیت کاشان در میانه راه اصفهان-ری بوده است.

تغییرات کاشان در گذر زمان

کاشان از قرن پنجم هجری به بعد با ساخت مسجد جامع و مناره‌های معروف آن، سیمای یک شهر اسلامی را به خود گرفته است. در دوران صفوی، کاشان به‌عنوان دومین مرکز دادوستد پس از اصفهان، سیمای شهری نیمه‌صنعتی را به خود می‌گیرد. بازار کاشان در این دوره به سرعت گسترش می‌یابد. در دوران زندیه حصار شهر کم‌کم فرو ریخت و به‌جای آن خندقی در گرد شهر کنده شد. با ورود قاجار و انتقال مرکز قدرت به تهران و تبریز، شهرهای صنعتی از جمله کاشان و اصفهان رونق خود را از دست دادند. دوران پهلوی نیز سرآغاز تغییرات وسیع و سریع در شهر کاشان است. تا پیش از این، رشد شهر محصور در باروی آن بود، اما در ابتدای قرن حاضر کاشان در بیرون از بافت قدیم توسعه یافت. در سه دهه اخیر نیز، خانه‌های مدرن بدون توجه به معماری بومی و سنتی کاشان، جایگزین خانه‌های تاریخی شده‌اند و سیمای قدیمی شهر را به شدت تغییر داده‌اند. این شهر در این دوره رشد سریع و ناموزونی داشته، به همین دلیل وسعت کاشان امروزی چندین برابر کل شهر در ابتدای قرن حاضر است.

خانه‌های تاریخی معروف کاشان

آیا با خانه‌های کاشان آشنایی دارید؟ ساختار این خانه‌های زیبا و معماری آن‌ها را می‌شناختید؟ آیا میدانید که خانه‌های تاریخی کاشان یکی از بهترین و کامل‌ترین نمونه‌ها در خانه‌های ایرانی هستند؟ در ادامه می‌خواهیم شما را با ویژگی خانه‌های ایرانی و خانه‌های زیبای کاشان آشنا کنیم.

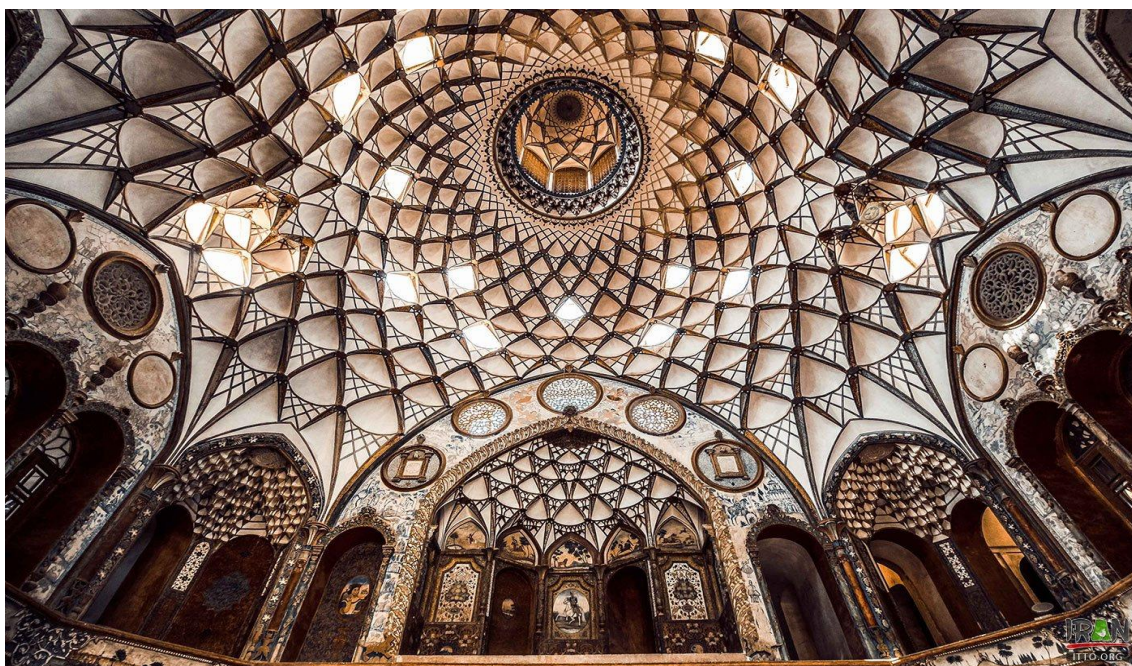
خانه بروجردی‌ها، ثبت در فهرست آثار ملی

خانه بروجردی‌ها واقع در خیابان علوی، خیابان قلعه جلالی یکی از بی‌نظیرترین خانه‌های کاشان است که مورد بازدید گردشگران ایرانی و خارجی قرار می‌گیرد. این بنا در سال ۱۳۵۳ در فهرست آثار ملی کشور با شماره ۱۰۸۳ به ثبت رسیده است. با توجه به کتیبه‌های موجود در چهار طرف تالار آن، می‌توان گفت که قدمت این بنا به سال ۱۲۹۲ ه.ق بازمی‌گردد. این خانه را حاج سید جعفر نطنزی که از بروجرد مال‌تجاره وارد می‌کرده ساخته است. بنا بر اظهارات موثق، ساخت این مجموعه در حدود ۱۸ سال یعنی تا سال ۱۳۱۰ ه.ق طول کشیده است. بنا در اصل به صورت اندرونی و بیرونی بوده است.

قسمت بیرونی از سال ۱۳۵۳ تحت مالکیت سازمان میراث فرهنگی درآمده و به ثبت رسیده است. اما قسمت‌های اندرونی همچنان تحت مالکیت خصوصی هستند.

خانه بروجردی ها

گنبد خانه بروجردی ها

معماری خانه بروجردی ها

ابتدا به توصیف ورودی خانه می‌پردازیم که دارای سردری رفیع و باشکوه با تزئینات زیبای گچ‌بری است. این بنا حیاطی کشیده دارد که در دو سرش مجموعه‌های فضائی مهم قرار گرفته‌اند. جبهه جنوبی حیاط مهم‌ترین بخش خانه است و اغلب فضاهای اصلی این بخش دارای تزئیناتی مفصل هستند. به‌خصوص تالار اصلی که دارای سقف گنبدی و یزدی بندی شده زیبایی است و نورگیرهایی نیز در لابه‌لای آن تعبیه شده‌اند که زیبایی آن را دوچندان کرده‌اند. همچنین از دیگر تزئینات زیبای این خانه‌ی فوق‌العاده، می‌توان به نقاشی‌هایی از پادشاهان قاجار بر روی دیوار شاه‌نشین آن اشاره کرد. کلیه‌ی جداره‌های تالار نیز دارای تزئینات گچ‌بری رنگی هستند. از طرف دیگر وجود دو بادگیر واقع در جبهه جنوبی، این بخش از خانه را به مراجعین تازه‌وارد گوشزد می‌کند. مجموعه واقع در جبهه شمالی نیز زیبایی‌های خاص خود را دارا می‌شد که از جمله آن می‌توان به تالار پنج‌دوری با شاه‌نشین اشاره کرد که دارای تزئینات زیبای گچ‌بری هستند. در جبهه شرقی نیز سه اتاق و فضاهای خدماتی قرار دارند و در جبهه مقابل آن، تنها طاق‌نماهای قرینه با نمای روبرو دیده می‌شوند که یک ایوان ستون‌دار کم‌عمق در میانه آن‌ها قرار گرفته است.

مصالح به کار رفته در ساخت خانه بروجردی ها

از مصالح اصلی به‌کاررفته در ساخت این بنا می‌توان به خشت خام اشاره کرد. همچنین آجرها با اشکال و طرح‌های گوناگون و از گچ نیز به‌عنوان اندود رویی استفاده شده است که شاهد گچ‌بری‌های زیبا و متنوع در سرتاسر خانه هستیم. این خانه از معروف‌ترین خانه‌های تاریخی ایران و به‌نوعی سمبل بناهای مسکونی ایران به‌شمار می‌رود.

خانه بروجردی ها، انتخاب برتر یونسکو در سال ۲۰۱۵

جالب است بدانیم که این بنا مورد توجه بسیار گردشگران خارجی قرار دارد به طوری که از نظر محبوبیت جاذبه توریستی به‌عنوان انتخاب برتر یونسکو در سال ۲۰۱۵ اعلام شده است. با توجه به نکات مطرح شده، پیشنهاد می‌کنیم که حتماً در اولین فرصت از این خانه زیبا بازدید به عمل آورید.

خانه طباطبایی‌ها، عروس خانه های کاشان

پس از معرفی خانه بروجردی‌ها، به معرفی عروس خانه‌های کاشان می‌پردازیم که این لقب تنها لایق خانه طباطبایی‌ها است. چراکه معماری متناسب و ظاهر فوق‌العاده زیبایش این شهرت و نام را برای آن به همراه آورده است. این خانه در خیابان علوی، خیابان قلعه جلالی واقع شده و ملک شخصی حاج سید جعفر طباطبایی نطنزی، تاجری خوش‌نام و معروف در دوران قاجار بوده است که آن را در حدود سال‌های ۱۲۵۰ تا ۱۲۵۵ ساخته است. همچنین مساحت خانه را ۴۷۳۰ متر نوشته‌اند. خانه‌های پر وسعت قدیم عموماً متعلق به صاحبانی متمول بوده و عظمت بنا موجب می‌شده تا علاوه بر خودشان؛ فرزندان آنان نیز پس از ازدواج بتوانند در آن خانه جای‌گیرند. علاوه بر آن، مکانی برای تجارت و برگزاری مراسم نیز به حساب می‌آمد. این بنا در سال ۱۳۵۵ با شماره ۱۳۵۵ در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسیده است.

خانه طباطبایی‌ها

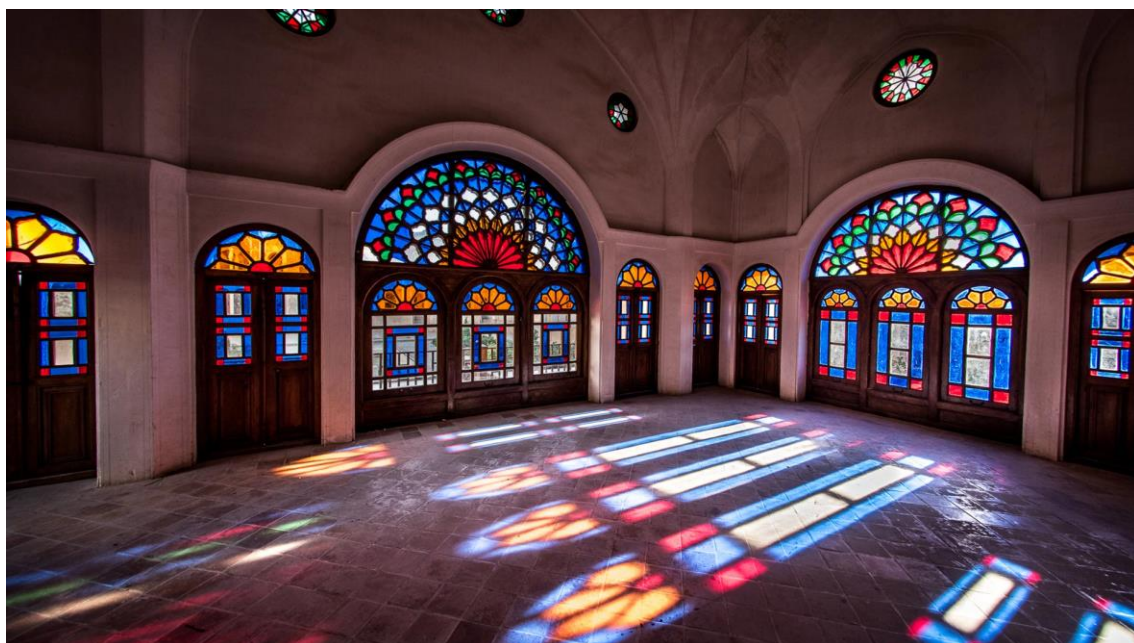
معماری خانه طباطبایی‌ها

این بنا دارای دو بخش مجزا و در اصل دوخانه مستقل است که به طرز ظریفی به یکدیگر مرتبط شده‌اند. بخش بزرگ‌تر دارای یک حیاط مربع‌مستطیل است که در چهارگوشه خود پخی‌های کوچکی دارد. جبهه جنوبی حیاط در میانه خود دارای ایوان ستون‌داری است که از لبه حیاط اندکی عقب‌تر نشسته و حوض مستطیل شکلی در مقابل آن قرار دارد. مهم‌ترین مجموعه فضایی خانه در جبهه جنوبی واقع شده است. ارتفاع این جبهه از سایر قسمت‌ها بیشتر و قوسی نیم‌دایره بر فراز ایوان خود دارد که بلندترین نقطه در خط آسمان کلی بنا نیز محسوب می‌شود. همچنین این ایوان بی‌همتا دارای ستون‌های پر تزئین و جزئیات زیبای گچ‌بری رنگی در دیوارها و سقف خود است. در پشت ایوان نیز تالاری با شاه‌نشین قرار گرفته که از دو سو با حیاط‌های کوچکی در ارتباط است و بدین ترتیب پنجره‌های تالار از سه جانب به سوی فضاهای بازگشوده می‌شوند. از دیگر تزئینات این بنا نیز می‌توان

به یزدی بندی زیبای سقف تالار و شاهنشین آن اشاره کرد. در جبهه شمالی حیاط، مهتابی نسبتاً وسیعی در میانه نام واقع شده و فضای باز حیاط را گسترده‌تر کرده است. این مهتابی را می‌توان مفصل ارتباطی دوخانه که در ابتدا ذکر شد، نامید. در جبهه شرقی نیز مجموعه‌ای متشکل از یک تالار و چهار اتاق سه‌دری وجود دارد و در نهایت، در جبهه غربی بنا تنها دو ایوانچه ستون‌دار در میانه دیوار ساخته شده است.

خانه کوچکتر طباطبایی‌ها

بخش دوم خانه، یعنی خانه کوچک‌تر که خصوصی‌تر نیز به نظر می‌رسد، شامل حیاط کوچکی است که در شمال و جنوب آن تنها طاق‌نماها و ایوانچه‌هایی ساخته شده‌اند و در جبهه شرقی آن نیز یک پنج‌دری با دو اتاق در طرفین، واقع شده است. همچنین در میانه جبهه غربی این حیاط یک مهتابی کشیده بخش اعظم نمای این جبهه را در بر گرفته که تالارخانه در پشت آن واقع است. این تالار از دو جهت به دو فضای مهتابی باز می‌شود، یکی به حیاط بزرگ خانه و دیگری به حیاط کوچک‌تر. در انتها می‌توان گفت که خانه طباطبایی‌ها، تمامی آنچه برای یک زندگی لازم است را به نیکی درون خود جای داده و به حق لایق عنوان عروس خانه‌های ایران است.

خانه طباطبایی‌ها

خانه عباسیان، ثبت شده در فهرست آثار ملی

از دیگر خانه‌های تاریخی موجود در کاشان می‌توان به خانه عباسیان اشاره کرد که از جالب‌ترین نمونه‌ها در بین خانه‌های کاشان است. این خانه در خیابان فاصل نراقی واقع شده است. این بنا نیز در سال ۱۳۷۷ با شماره ۲۰۲۰ به ثبت ملی رسیده است. تنوع فضاهای موجود در این خانه، با هیچ‌کدام یک از خانه‌های دیگر کاشان قابل‌مقایسه نیست. این مجموعه در حوالی سال‌های ۱۲۴۵ تا ۱۲۴۸ هجری قمری و به همت حاج محمدابراهیم تاجر کاشی (از تجار معروف و بنام چینی و بلورجات در کاشان) شروع به ساخت گردید. معمار این مجموعه فردی ناشناس است که این بنا را در مدت بیست سال ساخته است. و سعت مجموعه حدود پنج هزار مترمربع و زیربنای آن حدود هفت هزار مترمربع هست. همچنین این بنا دارای پنج طبقه است.

خانه عباسیان

معماری منصوربفرد خانه عباسیان

معماری اصیل ایرانی-اسلامی، طرح‌های بدیع، نقشه‌ای خیال‌انگیز گچ‌بری و تزئینات به‌کاررفته در ساخت این مجموعه تا بدانجاست که این مجموعه نامزد دریافت جایزه زیباترین بنای مسکونی ایرانی-اسلامی گردیده است.

این خانه دارای حیاطی کم وسعت و مرتفع است و شاید همین سبب شده که حیاط در طبقات بالاتر بازتر و فراختر گشته تا فضای باز خانه، دلتنگ و کوچک به نظر نرسد. این باز شدن تدریجی سبب شده که در جبهه‌های جنوب غربی و شمال شرقی در جلوی هر یک از تالارهای موجود، فضای بازی همانند یک حیاط مستقل در ارتفاع ایجاد شود. از طرف دیگر این گسترش تدریجی، در جهت شمال غربی و در جلوی ایوان اصلی خانه، چشم‌انداز بهتری را فراهم آورده است. این ایوان دارای تزئینات زیبای یزدی بندی بوده و ارتفاعش نیز از سایر قسمت‌های خانه بیشتر است.

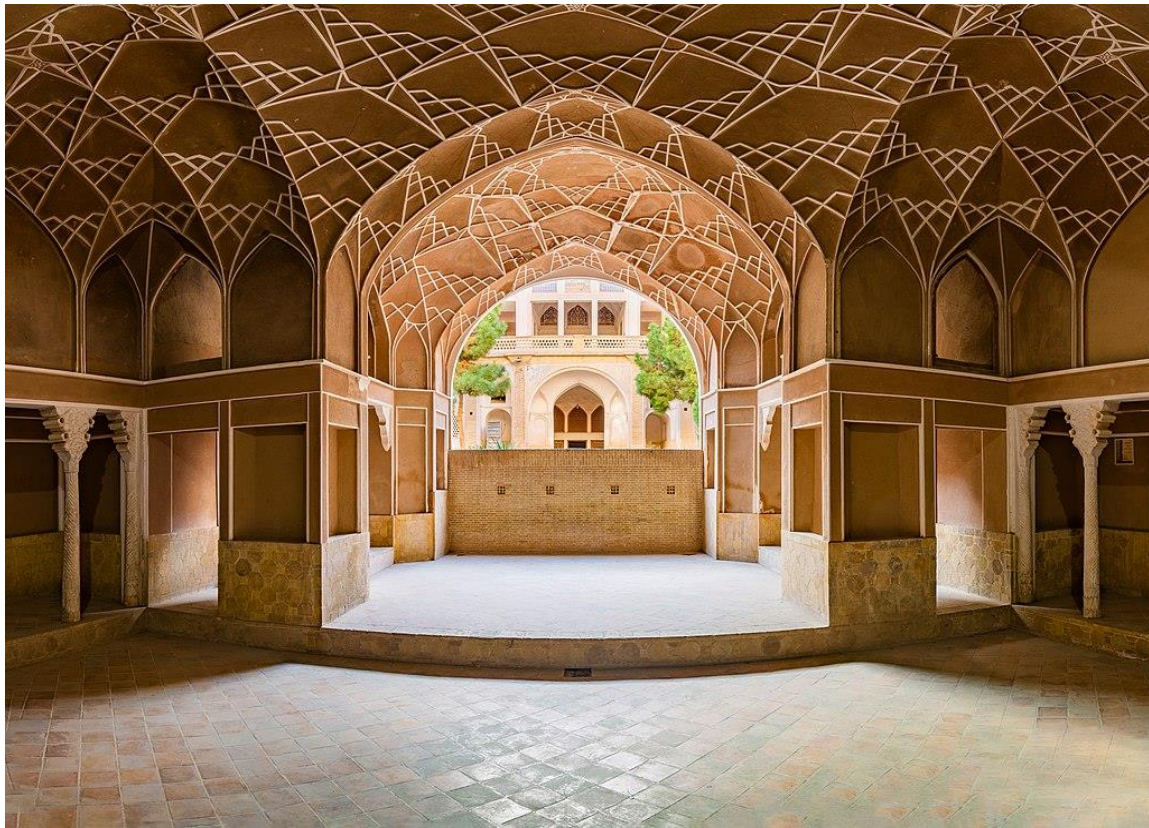
معماری فضای بیرونی خانه عباسیان

از دیگر بخش‌های مهم این خانه می‌توان به حوض خانه مرتفعی که در گوشه غربی بنا واقع است اشاره کرد. سقف گنبدی شکل حوض خانه و سقف‌های گهواره‌ای فضاها پیرامون آن، از سطح بام بیرون زده‌اند. این خانه دو ورودی مهم دارد، یک ورودی در گوشه جنوبی حیاط و ورودی دیگر نیز در سمت شمالی آن واقع است. همان‌طور که گفته شد، تنوع فضایی در این خانه به‌خوبی به نمایش گذاشته شده است زیرا فضاها دارای شکل‌های مختلفی هستند و به صورت‌های گوناگون با یکدیگر ترکیب شده‌اند. همچنین برای ایجاد تنوع فضایی، از تزئینات متفاوت بارنگ‌های مختلف استفاده شده است. اکثر فضاها این خانه دارای سقف‌هایی با تزئینات یزدی بندی و نیز تالارهایی با تزئینات گچ‌بری‌های رنگی آینه‌کاری هستند. در نتیجه این خانه از نظر تنوع فضایی و وسعت تزئینات سرآمد خانه‌های کاشان و چه‌بسا ایران است.

فضای بیرونی خانه عباسیان

خانه عباسیان

کاشان از نگاه گردشگران خارجی

در آخر به معرفی کاشان از نگاه گردشگران و جهانگردان خارجی می‌پردازیم تا با تأثیر شهر زیبای کاشان در ذهن آن‌ها آشنا شویم.

وصف هربرت از کاشان

"توماس هربرت" جهانگرد انگلیسی که در قرن ۱۷ میلادی زندگی می‌کرده است، کاشان را این‌گونه توصیف می‌کند:

"کاشان از نظر ثروت، وسعت و زیبایی، دومین شهر ایران بشمار می‌رود. کاشان بزرگ، زیبا، قدیمی و خیلی آباد و آراسته است. این شهر اشرافی مانند بورک و نورج انگلستان هست. خانه‌ها بزرگ و مزین به نقش نگاره‌ای گوناگون، حمام‌ها و گنبدهای مساجد پوشیده از کاشی‌های فیروزه‌ای و بازارها وسیع و مملو از اجناس است."

وصف باستان‌شناس فرانسوی از کاشان

"مادام دیالافوا" باستان‌شناس فرانسوی که در قرن ۱۹ می‌زیسته نیز از کاشان دیدن کرده و گفته‌های او در مورد این شهر به‌قرار زیر است:

"امروزه کاشان یکی از شهرهای آباد و پر ثروت ایران است و مردمانش همه هنرمند و صنعتگر هستند. خانه‌ها از خشت و گل ساخته شده و تمیزند. تقریباً تمامی کوچه‌ها سنگفرش شده‌اند و دارای مجراهایی هستند که آب باران را منتقل می‌کنند."

توصیف جهانگرد انگلیسی از خانه طباطبایی ها

همچنین "Ucman Scher" انگلیسی نیز که جهانگرد معاصر است، در وبلاگ خود در مورد سفر خود به کاشان و مواجهه‌اش با خانه طباطبایی‌ها این‌گونه نوشته است: "خانه طباطبایی بنایی رؤیایی است. وقتی وارد شدم و خود را در حیاط مرکزی دیدم تقریباً شوکه شدم. از آنجاکه کاشان در صحرا واقع شده و اینجا بسیار گرم می‌شود، خانه‌های زیادی زیر سطح خیابان ساخته شده‌اند تا فضای داخلی را در تابستان‌ها خنک نگه‌دارند. حوض موجود در مرکز حیاط اصلی همچنین سقف زیبای ایوان نفسم را قطع کرد. باید بگویم که سفر به کاشان، کاملاً ارزش در دسر را داشت".

در تنظیم این مقاله از منابع زیر استفاده شده است:

گنج‌نامه خانه‌های کاشان. (۱۳۷۵). مرکز اسناد و تحقیقات دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهیدبهشتی

شاطری، ع. (۱۳۸۷). آثار تاریخی کاشان. انتشارات همگام با هستی

فرخیار، ح. (۱۳۷۰). نگاهی به بناهای تاریخی کاشان

حائری، م. (۱۳۸۷). خانه، فرهنگ، طبیعت. وزارت مسکن و شهرسازی

<https://brownboytravels.blog/kashan>

واژگان کلیدی: خانه های تاریخی، خانه بروجردی ها، خانه طباطبایی ها، خانه عباسیان، معماری
ایرانی، گردشگران خارجی، کاشان

تنظیم مقاله از: رویا اربابی